

Hoe hedde gij da gezeet gehad?

Een onderzoek naar de invloed van leeftijd, geslacht en verstedelijking van
woonplaatsen op aanspreekvormen

Sofie Smulders

Eindwerkstuk BA Taalwetenschap

Universiteit Utrecht, Geesteswetenschappen

Begeleider: Hans Van de Velde

Tweede lezer: Sander van der Harst

Samenvatting

Er zijn in de regel twee soorten pronomina om een persoon aan te spreken: formeel, *u*, en informeel, *jij* en *je*. Wanneer naar het dialectgebruik in Zuidoost-Brabant gekeken wordt, komen daar nog twee informele bij: *gij* en *ge*. Onderzoek laat zien dat de dimensies status en solidariteit en de formaliteit een rol spelen in de keuze voor tutoyeren of vousvoyeren. Er is steeds meer een neiging naar solidariteit ten nadele van status; er wordt meer getutoyeerd. Daarnaast vindt er een afname van dialect plaats en bestaat er een kans dat regionale vormen langzaamaan verdwijnen. Met behulp van een vragenlijst is onderzocht hoe 39 participanten van beide geslachten, verschillende leeftijden en woonplaatsen onbekenden aanspreken en zelf aangesproken willen worden. Hieruit blijkt dat vrouwen onbekenden formeler benaderen dan mannen, dat ouderen jongere mensen en leeftijdsgenoten tutoyeren, maar zelf graag met *u* aangesproken willen worden. Jonge mensen willen door iedereen graag getutoyeerd worden. Dit zou kunnen komen door de wens om jong te blijven. Het opvallendste aspect van het onderzoek is dat de regionale vormen erg weinig gebruikt worden, zowel in dorp als stad, dit kan een gevolg zijn van de verstedelijking. Gedetailleerder onderzoek zou kunnen uitwijzen of dit echt het geval is, aangevuld met kwalitatief onderzoek in de vorm van interviews. Vervolgonderzoek op het gebied van de varianten van het pronomen van de tweede persoon enkelvoud is interessant met betrekking tot opleiding in relatie tot dialect, maar ook op het gebied van leeftijd en de wens om aangesproken te worden.

1. Inleiding

Vorig jaar september diende de PVV een motie in, genaamd de zeg-maar-meneer-Jansen motie. Deze motie was erop gericht de afstand en het daarbij behorende respect tussen leerling en docent weer terug te brengen. Ook uit een peiling onder het Nederlandse volk blijkt dat de relatie tussen docent en leerling te informeel geworden is. Docenten worden met de voornaam aangesproken in plaats van met de achternaam en het formele *u* wordt steeds meer verdrongen door het informele *jij*. Dit zorgt voor vermindering van gezag van de docent, door de informele aanspreekvorm wordt deze als gelijke gezien en dit heeft als gevolg dat de autoriteit van de docent vermindert. Hij of zij kan hierdoor ook aan respect verliezen en dit kan problemen opleveren in de klas.

Op het gebied van aanspreekvormen in Nederland kan gezegd worden dat de situatie er als volgt uitziet: waar voorheen status de belangrijkste factor was in het bepalen van hoe een persoon aan te spreken, is dat nu steeds meer aan het veranderen naar de dimensie solidariteit. Hierbij speelt formaliteit ook een rol. Formaliteit kan gedefinieerd worden als een combinatie van de solidariteit die men jegens de gesprekspartner heeft en de situatie waarop deze personen op dat moment in verkeren. Mensen geven aan dat ze een voorkeur hebben voor het gebruik van *u*, maar het blijkt dat het eigenlijk niet veel uitmaakt. De maatschappij is nu in een fase beland, waarin het onduidelijk is welk pronomen gebruikt zou moeten worden en waarin er ook veel gemixt wordt. De algemene gedachte is dat het mixen van beide vormen verkeerd is en dat de variatie in het gebruik van de vormen erop duidt dat het T/V systeem op dit moment niet gestabiliseerd is (Taavitsainen & Jucker, 2003). Het T/V systeem heeft als doel iets te zeggen over de verhouding tussen spreker en aangesprokene met betrekking tot informeel (T) en formeel (V) aanspreekgedrag.

In dit onderzoek zal gekeken worden naar het gebruik van aanspreekvormen. De algemene onderzoeksvraag luidt: hoe spreken mensen onbekende personen aan en hoe wensen ze zelf aangesproken te worden? Specifiek zal hierbij worden gekeken naar de variabelen leeftijd, geslacht en de mate van verstedelijking van de woonplaats van de participanten. De sub-vraag die erbij komt is dan ook: en wat is de invloed van hun leeftijd, geslacht en woonplaats? De variabele woonplaats is toegespitst op Zuidoost-Brabant. Deze derde variabele is een toevoeging op het onderzoeksgebied van aanspreekvormen en is gekozen vanwege de specifieke regionale aanspreekvormen die het met zich meebrengt, vandaar ook dat juist voor deze regio is gekozen. Daarnaast is regio als variabele interessant om het iets kan zeggen over de ontwikkeling van het dialect.

De methode om dit daadwerkelijk te onderzoeken, is het gebruik van een vragenlijst. In totaal zijn er 39 participanten van verschillende leeftijd, geslacht en woonplaats ondervraagd door middel van deze vragenlijst. De resultaten hiervan zijn geanalyseerd met behulp van het programma SPSS en

vervolgens verwerkt. Vervolgens zijn er conclusies getrokken uit deze resultaten aan de hand van de gestelde hypothesen.

Allereerst zal nu de onderzoeksvraag nader toegelicht worden aan de hand van literatuur in het *theoretisch kader*. Aan het eind daarvan zullen de verwachtingen gesteld worden in de vorm van zeven hypothesen. De *methode* zal daarna uitgewerkt en gespecificeerd worden. Vervolgens zullen de *resultaten* besproken worden en zal in de sectie *conclusie* beschouwd worden of de hypothesen matchen met de resultaten die de analyses hebben laten zien. Ten slotte zal de *discussie* de conclusies nader toelichten aan de hand van eerder gevonden literatuur.

2. Theoretisch kader

Er moet gezegd worden dat de mening van de PVV niet per se door eenieder gedeeld wordt, er zijn verschillende factoren die de keus voor de formele of informele vorm bepalen. Van den Toorn heeft onderzoek gedaan naar sociale betekenis, een sociolinguïstisch begrip dat in dit geval de status van de aanspreekvormen in de maatschappij weergeeft. Dit onderzoek wijst uit dat in het tweede deel van de twintigste eeuw sociale betekenis heel erg veranderd is (Janssen, Jansen en de Pater, 2008).

2.1 Status en solidariteit

Brown en Gilman (1960, in Vermaas, 2005) delen de keuze voor het geschikte pronomen in dimensies in, namelijk de dimensies *status* en *solidariteit*. De situatie die aan het begin van de inleiding genoemd is, is er één die benaderd kan worden vanuit de dimensie van *status*. Het verschil in status zou hersteld moeten worden door het solidaire *je* te verminderen. Vroeger was dit de belangrijkste dimensie vanuit welke bepaald werd hoe iemand aangesproken zou moeten worden. Het lag zelfs behoorlijk simpel: wanneer iemand een hogere sociale status heeft, dient diegene aangesproken te worden met *u* en wanneer iemand een lagere sociale status heeft, dient diegene aangesproken te worden met *je*. De norm was toen om onbekenden formeel te benaderen, ook in het geval van gelijke status. In het tweede deel van de 20^e eeuw begonnen de zaken te veranderen. Dit resulteerde erin dat tegenwoordig de situatie een stuk complexer is en er naast status een dimensie is komen te staan die meer op de huidige tijdgeest van toepassing is, namelijk solidariteit. Wanneer iemand zich solidair voelt met een ander, zal hij of zij diegene eerder aanspreken met *je* of *jij* dan met *u*. Laatstgenoemde vorm zal dan ook gebruikt worden in situaties van formaliteit of in situaties waarbij de gesprekspartners zich niet voldoende met elkaar verbonden voelen. Dat het belang van status plaats heeft gemaakt voor een groter belang van solidariteit, wil overigens niet zeggen dat status geen rol meer speelt in de keuze van het pronomen. In hun onderzoek laten Janssen, Jansen en de Pater (2008) twee krantenlezers aan bod komen die een verschillende mening hebben over de etiquette van het aanspreken van vreemden. De situatie die het hier betreft is een talkshow waarin rapper Ali B. de premier tutoyeert. Één lezer spreekt er schande van, terwijl de ander vindt dat het de gesprekspartners nader tot elkaar brengt. Nu betreft het hier waarschijnlijk respectievelijk een persoon van een oudere en één van een jongere generatie. Grezel zegt in *Onze Taal* (2007) dat personen tussen de dertig en zestig jaar oud voortdurend heen en weer geslingerd worden tussen *u* en *jij* en geeft aan dat de keuze van *u* of *jij* gebaseerd kan zijn op uiterlijk, formaliteit, omgeving en situatie. Ook geeft hij aan dat zijn studenten beide vormen gebruiken.

Grezel, die Nederlands doceert aan buitenlanders, merkt op dat zij moeite hebben met de verhouding van de aanspreekvormen. Het op waarde schatten van 'ons' gebruik van

aanspreekvormen is zo makkelijk nog niet. Een combinatie van een informele benaming voor iemand en een formeel pronomen komt makkelijk voor, maar dit kan verklaard worden door het feit dat in andere landen dit wel mogelijk is. Grezel noemt dit onmogelijke combinaties voor iemand wiens T1 wel Nederlands is. Toch blijkt in de realiteit dat ook moedertaalsprekers van het Nederlands deze, volgens Grezel, vloekende combinaties maken.

Eerstejaars studenten van de opleiding Taalwetenschap aan de Universiteit Utrecht wordt tijdens het kennismakingspraatje verteld dat de docenten bij de voornaam aangesproken willen worden. Toch blijkt het nog moeilijk te zijn voor studenten om zich hieraan te houden, docenten worden aangesproken met *u* en *jij*, voornaam, meneer of mevrouw + achternaam, professor, professor + achternaam en ook de combinatie van bijvoorbeeld voornaam + *u* komt voor. De wens van de docenten van de opleiding Taalwetenschap van de Universiteit Utrecht om informeel aangesproken te worden door studenten, is er blijkbaar toch één die niet automatisch ingewilligd wordt. Dit zou de ongebruikelijke combinaties van formeel en informeel kunnen verklaren. Een student maakt voor zichzelf al een eerste stap door de docent aan te spreken met de voornaam, maar de docent ook nog aanspreken met *jij* of *je* is dan misschien wel erg informeel. De keuze van deze specifieke opleiding voor een informele benadering is eentje die niet voor alle opleidingen aan de Universiteit Utrecht geldt. Bij de opleiding Psychologie, een opleiding die veel groter is dan Taalwetenschap, is het niet gebruikelijk een docent informeel te benaderen. De ervaring leert dat het contact met docenten varieert per persoon. Het is mogelijk dat het contact met een docent informeler wordt, maar dat de aanspreekvormen formeel blijven.

De motie van de PVV heeft als doel om de afstand tussen docent en leerling te vergroten en zo het respect terug te winnen voor de docent. Maar de vraag is of het gebruik van formele aanspreekvormen hier aan bijdraagt. Onderzoek leert dat er een grote verschuiving aan het plaatsvinden is in het gebruik van aanspreekvormen. Het gebruik van *u* en *jij* door een spreker tegen dezelfde persoon komt ook vaak voor (Vermaas, 2005). Dit wordt veroorzaakt doordat er verwarring is ontstaan over hoe iemand aangesproken dient te worden. De eerder genoemde dimensies status en solidariteit van Brown en Gilman (1960, in Vermaas, 2005) lijken van plaats te zijn verwisseld ten opzichte van vroeger. Status wordt hierbij voorgesteld als de verticale lijn, waarbij de ene persoon boven de andere kan staan en wordt er gekeken naar respect hebben en beleefd zijn. Solidariteit is een horizontale lijn, dit omdat er sprake is van gelijkheid tussen gesprekspartners in sociale verbanden, men spreekt van vertrouwen. Brown en Gilman spreken over een semantische verschuiving in het gebruik van pronomina bij het aanspreken van personen. Deze verschuiving is niet opvallend wanneer daarbij gekeken wordt naar de verandering van de maatschappij die ook informeler wordt. Het is niet meer vanzelfsprekend dat iemand meer respect krijgt op basis van

bijvoorbeeld een uniform of zijn status in de maatschappij. Er vindt een onthierarchisering plaats van de samenleving en dit zorgt ervoor dat mensen hun best moeten doen om respect te krijgen (Schnabel, 2004).

Afstand tussen gesprekspartners en gebruik van aanspreekvormen op basis van status verschuift ook mee met deze verandering. Taal kan gezien worden als een weerspiegeling van wat er in de maatschappij gebeurt. Vermaas (2005) maakt hierbij ook de vergelijking met de Sapir-Whorf hypothese: taal en cultuur hebben een wederzijdse invloed op elkaar. Ze maakt hierbij meteen een brug naar het T/V systeem, afgeleid van het Latijnse *tu* (*jij*, informeel) en *vos* (*u*, formeel). Dit systeem heeft zich ontwikkeld in de loop der tijden en het gebruik ervan, dus het kiezen voor een vorm, zegt ook iets over de relatie tussen de spreker en de aangesprokene. Om te terug te komen op de dimensies status en solidariteit: Vermaas (2005) legt in haar dissertatie uit dat de dimensies van Brown en Gilman toegepast moeten worden op relaties tussen personen. Naar situaties moet met een andere bril gekeken worden, status en solidariteit zijn daar niet toepasbaar. Wanneer men situaties bekijkt, kan men spreken van formaliteit, dat wil zeggen dat er gekeken wordt naar de verhouding met de gesprekspartner en het doel en onderwerp van het gesprek, respectievelijk *tenor* en *field* genoemd (Vermaas, 2005). Solidariteit speelt dus ook een rol bij formaliteit, maar gesprekspartners kunnen elkaar treffen in verschillende omstandigheden. Op de werkvloer kan het voorkomen dat collega's elkaar met *u* moeten aanspreken, maar daarbuiten is het mogelijk dat ze elkaar tutoyeren. Solidariteit speelt hier dus een andere, indirecte rol die op formaliteit van toepassing is.

2.2 Het aanspreken van onbekenden

Personen kunnen de status van en de solidariteit die ze voelen jegens een ander pas beoordelen wanneer ze die persoon kennen. Maar hoe wordt een onbekende dan aangesproken? Bij onbekenden zijn status en solidariteit minder van belang. De afstand tussen twee elkaar onbekende personen is moeilijker te bepalen, dan bij twee elkaar bekende personen. Meerdere onderzoeken hebben zich beziggehouden met het beoordelen van teksten en een aantal hiervan zullen hieronder besproken worden. Deze manier van experimenteren houdt in dat participanten teksten beoordelen op bepaalde punten als bijvoorbeeld betrouwbaarheid en aantrekkelijkheid en zo wordt ook indirect het gebruik van *je* en *u* gewaardeerd. Janssen, Jansen en de Pater (2008) deden dit met religieuze overtuiging als onafhankelijke variabele, het verschil tussen bevindelijk gereformeerden en niet-bevindelijk gereformeerden werd hier gemeten. Er is voor deze religie gekozen, omdat Vermaas (2005) ondervond dat de jonge generatie bevindelijk gereformeerden bij onbekende helpers het minst vaak *altijd u* zegt, terwijl in situaties met bekenden *u* een prominente plek inneemt ten

opzichte van het u-gebruik van hun leeftijdsgenoten die een andere of geen religie hebben. Janssen, Jansen en de Pater (2008) vonden dat ook bij de beoordeling van teksten de bevindelijk gereformeerden de formele aanspreekvorm hoog hadden zitten. De informele vorm werd niet anders beoordeeld door de verschillende religies en dat is volgens de onderzoekers een indicatie dat *je* de nieuwe standaardvorm wordt wanneer het gaat om het aanspreken van onbekenden. Een ander experiment op het gebied van beoordeling van aanspreekvormen in teksten, is daadwerkelijke interactie tussen twee elkaar onbekende personen. Jansen (2011) heeft onderzoek gedaan naar het adresseren van onbekenden in de vorm van zakelijke e-mailinteractie. Met zijn onderzoek wilde hij bekijken of er een verschil bestaat in de beoordeling van *u* of *jij* in 'echte' e-mailconversaties tussen klanten en klantenservices. Hieruit bleek dat de vormen niet anders beoordeeld werden, er was daarbij ook geen invloed van leeftijd, gebruik en waardering van e-mail. Wat opvalt is dat er ook geen effect optrad bij de beoordeling wanneer een klant toenadering zocht of juist afstand nam en dat ook het onderwerp geen rol speelt. Bij bovenstaande onderzoeken werd de participanten voorafgaand aan het beoordelen van de teksten gevraagd welke aanspreekvorm hun voorkeur heeft. Daarbij bleek dat *u* toch de voorkeur geniet, Jansen (2011) heeft daarvoor als verklaring dat mensen dit zeggen, omdat ze denken dat het sociaal wenselijk is, aldus Vermaas.

Boerdam (2008) vond echter iets anders. Zij deed een soortgelijk onderzoek waarbij gekeken werd naar de beoordeling van klant-klantenservice mailwisselingen. In haar onderzoek werd de focus gelegd op het wisselen van de toon en dus het wisselen van informeel naar formeel of andersom. Uit het onderzoek bleek dat de klantenservice er niet in alle gevallen goed aan doet om van toon te veranderen, maar veranderde de klantenservice van informeel naar formeel, dan werden de conversaties meteen beter beoordeeld. Ook in het geval dat de klant begon met *je*, maar de klantenservice *u* terug schreef, werd de conversatie beter beoordeeld. Het is dus in beide gevallen beter voor de klantenservice om te reageren met een V vorm.

Vermaas (2005) en Janssen, Jansen en de Pater (2008) hebben er in hun onderzoek voor gekozen om religie op te laten treden als prominente onafhankelijke variabele wanneer het gaat om de keuze voor aanspreekvormen. Het onderzoek van Vermaas laat zien dat religie een belangrijke factor is in het kiezen tussen de V of T vorm, maar dat het vooral grote verschillen laat zien tussen de generaties. Tegenwoordig is religie minder prominent in de Nederlandse cultuur dan vroeger. Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS, 2012a) blijkt dat het percentage Nederlanders dat gelovig is elk jaar afneemt en dat vooral de oudere generatie nog gelooft en dat de jongere generatie steeds minder gelooft.

Om deze reden zal in dit onderzoek religie niet worden meegenomen als onafhankelijke variabele. Er lijkt een sterke samenhang te zijn met leeftijd en daarbij is er een duidelijke afname van gelovige Nederlanders. Bovendien blijkt uit het onderzoek van Jansen, Janssen en de Pater (2008) dat bevindelijk gereformeerden, door Vermaas orthodoxen genoemd, *u* vooral een prominente plaats geven in het geval van bekenden en niet van onbekenden. In dit onderzoek zal juist gekeken worden naar de manier van aanspreken ten opzichte van onbekenden.

Meerdere onderzoeken laten zien dat er een verschuiving aan het plaatsvinden is van V naar T. Janssen, Jansen en de Pater (2008) stellen zelfs dat T de standaardvorm aan het worden is. V zou dan steeds meer naar de achtergrond schuiven. Aalberse (2004) deed onderzoek naar het gebruik en de verdwijning van V en T in Europese talen. Ze stelt dat over het algemeen de V vormen meer kans hebben op verdwijning dan de T vormen. De T vorm heeft een grotere sociale reden om te blijven bestaan dan de V vorm. Het pronomen *u* kan zowel enkelvoudig als meervoudig dienen, maar verliest het op meervoudig vlak van zijn concurrent *jullie*. Toch voorspelt Aalberse dat er voorlopig geen verdwijning van *u* aan zit te komen, *u* is namelijk wél een vorm die het alleenrecht heeft om toegepast te worden in bepaalde gevallen waar *je* niet toegepast kan worden. Dit is vooral het geval in situaties waarbij de afstand tussen de gesprekspartners dermate groot is en het sociaal wenselijk is dat een persoon formeel aangesproken wordt, bijvoorbeeld de premier. Toch ontstaat hier weer discussie, gezien het aangehaalde voorbeeld uit Janssen, Jansen en de Pater (2008) waarbij de premier informeel aangesproken werd. Toch doelt Aalberse erop dat dit soort situaties vragen om voursvoyeren, net als een groot leeftijdsverschil waarbij de oudere formeel dient aangesproken te worden. Op dat gebied zou *u* geen concurrentie hebben van *jij* en *je*.

2.3 Generatieverschillen

Uit het onderzoek van Vermaas (2005) valt op te maken dat bij een onbekend persoon over het algemeen nog steeds vaak *u* wordt gezegd, er is hier wel een verschil te vinden tussen de generaties, de jongere generaties zeggen steeds minder *u*. De jongere generatie zegt dus steeds vaker *je*, vooral tegen leeftijdsgenoten en personen die jonger zijn. Het merendeel van de jongere generatie wil ook graag aangesproken worden met de T vorm, waar de oudere generatie dat niet heeft (Gunsing, 2011).

2.4 Hypothesen

Leeftijd

De focus in dit onderzoek ligt op het aanspreken van onbekende personen. In dit onderzoek zal leeftijd één van de onafhankelijke variabelen zijn. Verwacht wordt dat ouderen het liefst

aangesproken willen worden met de V vorm en dat zij dit zelf ook het meest zullen doen. Het is niet waarschijnlijk dat ouderen jongere personen aanspreken met *u*. Gekeken wordt hierbij naar gesprekspartners van eigen leeftijd, jongeren en ouderen. *De eerste hypothese* van dit onderzoek zal dan ook luiden: personen van de oudere leeftijdsgroep spreken ouderen en mensen van hun eigen leeftijd veelal met V aan en jongeren met T en zelf worden ze graag aangesproken met V.

Wat betreft jongere mensen is het zo dat ze steeds minder V gebruiken, maar er mag nog wel verwacht worden dat ze onbekende ouderen met *u* aanspreken. Over het algemeen verwachten ze dat ze met T aangesproken worden. *De tweede hypothese* is als volgt: personen van de jongere leeftijdsgroep spreken ouderen aan met V, personen van hun eigen leeftijd en jongeren spreken ze aan met T en ze willen zelf graag aangesproken worden met T.

Geslacht

Naast leeftijd is geslacht één van de onafhankelijke variabelen. Geslacht is een factor die minder buiten beschouwing wordt gelaten dan leeftijd. Vermaas (2005) vond het volgende op het gebied van geslacht, wanneer gekeken wordt naar het adresseren van een onbekende: vrouwen gebruiken over het algemeen meer *u* tegen onbekenden dan mannen. Ze kijkt hier ook naar het geslacht op een andere manier: mannen zeggen meer *u* tegen vrouwen dan tegen mannen en vrouwen zeggen minder *u* tegen mannen. *De derde hypothese* van dit onderzoek is dan ook dat vrouwen meer V gebruiken tegen onbekende gesprekspartners dan mannen en dus ook dat mannen meer T gebruiken dan vrouwen.

Over de wens om aangesproken te worden, is nog niet zoveel bekend. Wel vond de Munck (2009) in een onderzoek over het aanspreken van mensen tijdens gesprekken in televisieprogramma's dat mannen duidelijk meer aangesproken worden met *u* dan vrouwen. De verwachting over de wens om met *u* of *jij* aangesproken te worden, is in deze dan ook moeilijk te formuleren. Maar aangezien vrouwen eerder *u* gebruiken dan mannen, is het aannemelijker dat zij ook zo aangesproken wensen te worden. *De vierde hypothese* is: vrouwen wensen meer met V aangesproken te worden dan mannen.

Regio

De derde en laatste onafhankelijke variabele en ook de variabele waaromheen dit onderzoek gebouwd is, is *regio*. Dit komt voort uit het feit dat de onderzoeker zelf weleens te maken krijgt met regionale vormen in de provincie Noord-Brabant. Hier komen twee additionele informele aanspreekvormen voor: *gij* en *ge*. Deze vormen kunnen toegevoegd worden als een T vorm, maar onderscheiden zich van *jij* en *je* in het feit dat ze onderdeel zijn van het Noord-Brabants dialect.

De toevoeging van regio als factor in dit onderzoek en dan met name de regio Zuidoost Brabant, zorgt ervoor dat deze twee extra vormen niet buiten beschouwing gelaten kunnen worden. Er is niet alleen gekozen voor deze specifieke regio, maar ook voor plaatsen in de regio welke verschillen in inwonersaantal en verstedelijking. Hier is verstedelijking de belangrijkste factor geweest in de keuze voor een bepaalde plaats. Daarom is er gekozen voor een viertal plaatsen dat oploopt in mate van verstedelijking. Een landelijke plaats, een weinig verstedelijkte plaats, een matig verstedelijkte plaats en een sterk verstedelijkte plaats. De mate van verstedelijking zou een voorspeller kunnen zijn voor het spreken van regiolect of niet. In verstedelijkte omgevingen ontwikkelen regiolecten zich in de richting van het Standaardnederlands (Hoppenbrouwers, 2002). Verwacht kan dan worden dat in verstedelijkte gebieden minder regiolect wordt gesproken dan in minder verstedelijkte gebieden. Het is niet bekend hoe het zit met het aanspreken van onbekenden in het geval van het gebruik van regiolect. Aangezien *gij* en *ge* voorbeelden zijn van een regiolect is *de vijfde hypothese* van dit onderzoek: Inwoners van een meer verstedelijkte regio gebruiken minder de regionale T vormen *gij* en *ge* tegen onbekenden dan inwoners van een minder verstedelijkte regio.

Leeftijd, geslacht en regio

Er zal in dit onderzoek niet gekeken worden naar het verschil in gebruik tussen de standaardvormen *u* en *jij/je*, wel zal de invloed van de onafhankelijke variabelen geslacht en leeftijd op het gebruik van de regionale T vormen gemeten worden. Hoppenbrouwers (2002) stelt het ook al, regiolecten zijn zich steeds meer aan het ontwikkelen in de richting van de standaardtaal. Er vindt een afname plaats van het gebruik van regiolecten en dialecten. Swanenberg (2005) zegt daarentegen dat er weliswaar een vermindering optreedt van het gebruik van dialect, sommige elementen zullen verloren gaan, maar er zullen ook andere vormen voor terugkomen. Daarbij is het zo dat het beoefenen van het dialect niet per se verloren gaat, sterker nog; er vindt een zogeheten dialectrenaissance plaats. Er is sprake van 'glokalisering', een fenomeen wat inhoudt dat er een hernieuwde waardering bestaat voor de eigen herkomst in een wereld van globalisering. Al het bovenstaande duidt er dus op dat ook het spreken van een regiolect of dialect meer gewaardeerd wordt, mensen zijn trots op de plaats waar ze vandaan komen en dat willen ze laten merken. Toch was er de afgelopen decennia ook sprake van een andere houding ten opzichte van het spreken van dialect of regiolect en heeft dat gezorgd voor de ontwikkeling van het dialect of regiolect in de richting van de standaardtaal. Wat betreft leeftijd ontstaat er dus een heikel punt: over het algemeen spreken ouderen meer dialect dan jongeren (Moernaut, 2010), maar vanwege het punt dat Swanenberg maakt over herwaardering van het dialect in de huidige tijdgeest, zou het zomaar kunnen dat jongeren ook veel *gij* en *ge* gebruiken. Toch is de verwachting dat op dit moment de ouderen meer dialect of regiolect spreken dan jongeren, er zijn namelijk nog geen bevindingen over het fenomeen dat jongeren vanwege de

dialectrenaissance meer regionale T vormen zouden gebruiken. *De zesde hypothese* is dan ook dat ouderen meer regionale T vormen gebruiken dan jongeren tegen onbekenden.

Naast het feit dat ouderen meer regiolect spreken dan jongeren, is er nog een groep die opvallend meer regiolect spreekt, namelijk mannen. Dit is vanwege het feit dat mannen meer solidair zijn met lokale vormen, in sociale kringen verkeren in welke meer dialect gesproken wordt en het feit dat dialect als mannelijk wordt beschouwd. Vrouwen zijn prestigegevoeliger wat betreft hun positie in de maatschappij en als opvoeder en verkeren vaker in sociale netwerken waarbij standaardtaal de norm is. Zij gebruiken dan ook meer standaardtaal dan mannen (Verleyen, 2007). *De zevende en laatste hypothese* van dit onderzoek is dan ook dat mannen meer spreken met de regionale T vormen dan vrouwen.

3. Methode

3.1 Design en onderzoeksopzet

Het design van dit onderzoek is een 2x2x4 factorieel design. De onafhankelijke variabelen zijn hierbij geslacht, leeftijd en regio. De afhankelijke variabelen zijn het gebruik van de pronomina *u*, *jij*, *je*, *gij* en *ge* en de wens om aangesproken te worden met de pronomina *u*, *jij*, *je*, *gij* en *ge*. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de informele vormen *jij* en *je*, omdat er ook een verschil bestaat tussen deze pronomina. *Jij* is de extra beklemtoonde vorm en *je* is de onbeklemtoonde vorm (Onze Taal, 2012). Het vermoeden is eigenlijk dat veel mensen het verschil niet kennen, maar ze zijn toch allebei meegenomen, want het zou verschillende resultaten op kunnen leveren.

In dit onderzoek betreft het een aantal verschillende onafhankelijke variabelen, *leeftijd*, *geslacht* en *regio*. De participanten zijn zoveel mogelijk hierop geselecteerd, wat wil zeggen dat de participanten zo goed mogelijk verdeeld zijn. Omdat dit onderzoek zich richt op het gebruik van pronomina en regio een van de onafhankelijke variabelen is, moet ook gekeken worden naar regio specifiek taalgebruik. In dit geval gaat het dan om de twee additionele variabelen *gij* en *ge* die relevant zijn voor Noord-Brabant.

De selectie op regio was als volgt: de vier oorspronkelijk gekozen plaatsen zijn Eindhoven, Veldhoven, Eersel en Steensel. Deze vier plaatsen zijn geselecteerd op aantal inwoners en mate van verstedelijking. Er is gekozen voor de regio Eindhoven omdat er veel variatie van plaatsen en hun mate van verstedelijking is rond deze stad. Naast Eindhoven is gekozen voor Veldhoven, matig verstedelijkt, Eersel, weinig verstedelijkt en Steensel, landelijk. Deze gegevens zijn verkregen uit de Grote Bosatlas. Mate van verstedelijking wordt ingedeeld in vijf niveaus: zeer sterk verstedelijkt, sterk verstedelijkt, matig verstedelijkt, weinig verstedelijkt en landelijk. De enige zeer sterk verstedelijkte plaats in Noord-Brabant is Tilburg, maar er is gekozen voor het sterk verstedelijkte Eindhoven. Op deze manier liggen de plaatsen dicht bij elkaar en kan gesproken worden van een vrij gelijk dialectgebruik. Rondom Tilburg liggen geen sterk verstedelijkte plaatsen, hier is een design met stedelijke hiërarchie niet operationaliseerbaar.

Naast regio is geslacht een onafhankelijke variabele. Ook op geslacht is gecontroleerd, het was de bedoeling dat het aantal mannen en vrouwen ongeveer gelijk zou zijn, wat ook gelukt is.

De laatste onafhankelijke variabele die van belang is bij dit onderzoek, is leeftijd. Aanvankelijk was het de bedoeling dat er drie verschillende leeftijdsgroepen zouden zijn, maar de indeling is terug

gebracht naar twee groepen. Dit is gebeurd omdat er qua leeftijd uitschieters tussen de participanten zaten welke de data zouden kunnen beïnvloeden. Op deze manier is er gezorgd voor twee gelijkmatige groepen participanten, de eerste groep loopt van 20 tot 45 jaar oud (19 participanten) en de tweede groep van 51 tot 65 jaar (20 participanten).

3.2 Materiaal

In dit onderzoek is gewerkt met vragenlijsten. Elke participant kreeg een vragenlijst opgestuurd via e-mail. Daarnaast hebben ook een aantal participanten de vragenlijst op papier ingevuld.

De vragenlijst bestaat uit een achttal vragen betreffende de pronomina *u*, *jij*, *je*, *gij* en *ge*. De participant werd gevraagd hoe hij of zij een onbekende aanspreekt van dezelfde leeftijd, een jonger iemand, een ouder iemand en hoe hij of zij zelf aangesproken wilde worden. De participanten dienden voor elk mogelijk pronomen in te vullen wat de frequentie was van de aanspreekvorm, de keuzes hierbij waren: altijd, vaak, neutraal, soms en nooit. Een voorbeeld staat hieronder.

1. Onbekenden van mijn eigen leeftijd spreek ik aan met:

	<i>altijd</i>	<i>vaak</i>	<i>neutraal</i>	<i>soms</i>	<i>nooit</i>		<i>altijd</i>	<i>vaak</i>	<i>neutraal</i>	<i>soms</i>	<i>nooit</i>
u						gij					
jij						ge					
je											

Daarnaast werd de participanten voorgelegd of ze met *u* of *jij* aangesproken wensten te worden en hoe ze daadwerkelijk aangesproken werden in bepaalde winkels. Voor elke winkel werd weer gevraagd met welke frequentie het aanspreken gebeurt. Hieronder staat een voorbeeld van een dergelijke vraag. Hier moet gezegd worden dat er verder niets is ondernomen met dit deel van de vragenlijst. Er is ook niet op ingegaan in het theoretisch kader, maar dat het in de vragenlijst is voorgekomen is een feit en daarom is het toch vermeld in deze sectie.

6. In de volgende winkels wil ik door het personeel aangesproken worden met u:

	<i>altijd</i>	<i>vaak</i>	<i>neutraal</i>	<i>soms</i>	<i>nooit</i>		<i>altijd</i>	<i>vaak</i>	<i>neutraal</i>	<i>soms</i>	<i>nooit</i>
Supermarkt						Buurtwinkel					
H&M						Kruidvat					
De Bijenkorf						Parfumerie					

De volledige vragenlijst is te vinden in bijlage II.

Er moet nog bij vermeld worden dat er met opzet gekozen is om de stelling in de ik-vorm te plaatsen. Wanneer er een vraag gesteld zou worden in de trant van: 'hoe spreek je onbekenden van je eigen leeftijd aan?' of 'hoe spreekt u onbekenden van uw eigen leeftijd aan?' zou de toon, informeel of formeel, al gezet worden door de onderzoeker. Dit zou de resultaten van het onderzoek kunnen beïnvloeden.

3.3 Participanten

De participanten in het onderzoek zijn benaderd door de onderzoeker zelf of zijn via andere participanten benaderd.

Voor regio als aanvankelijk belangrijkste onafhankelijke variabele, is de indeling als volgt: 14 participanten uit Eindhoven, 9 uit participanten Veldhoven, 5 participanten uit Eersel en 11 participanten uit Steensel. Deze indeling is bepaald niet ideaal, want het kan de resultaten op een negatieve manier beïnvloeden, wanneer er te weinig participanten in een cel zijn.

Naast regio is ook geslacht een onafhankelijke variabele die mee speelt, de verdeling mannen en vrouwen is als volgt: 14 mannen en 25 vrouwen.

3.4 Procedure

Zoals eerder gezegd werden de vragenlijsten per e-mail of op papier ingevuld. De participanten hebben de vragenlijsten individueel ingevuld. Een opvallend punt dat hierbij gemaakt moet worden is dat de vragenlijsten die via e-mail ingevuld zijn en over welke dus ook geen vragen aan de onderzoeker konden worden gesteld, over het algemeen volledig en op correcte wijze zijn ingevuld. De vragenlijsten waarbij de onderzoeker aanwezig was en waarover vragen waren, hebben meer ontbrekende data. Bij vragen aan de onderzoeker heeft deze duidelijk gemaakt dat het niet mogelijk was om inhoudelijke vragen te beantwoorden, daar dat sturend zou kunnen zijn en de data zou kunnen beïnvloeden.

4. Resultaten

In deze sectie van het verslag zullen de resultaten van het onderzoek uiteengezet worden.

In dit onderzoek zijn drie onafhankelijke variabelen van toepassing, namelijk geslacht, leeftijd en regio. Er zijn meerdere afhankelijke variabelen: 1. de keuze tussen de pronomina *u*, *jij*, *je*, *gij* of *ge* ten opzichte van en gesprekspartner die jonger, ouder of even oud is als de participant. 2. De wens om aangesproken te worden met één van diezelfde pronomina. Wat het analyseren van de gegevens lastig maakt is dat de participant ook heeft moeten aangeven in hoeverre hij of zij de voorkeur heeft voor dat pronomen, dit diende men aan te geven op een schaalverdeling die als er als volgt uitziet: *altijd*, *vaak*, *neutraal*, *soms*, *nooit*.

Deze schaalverdeling heeft het analyseren enigszins lastig gemaakt en daarom is er vooral naar extremen gekeken, dit is gedaan omdat op deze manier duidelijker wordt wat de mening van de participanten is. *Altijd* of *nooit* zijn duidelijkere indicaties van een mening dan *vaak*, *neutraal* of *soms*. Daarom is er in het overgrote deel van de analyse voor gekozen om de schalen in te delen in *altijd* tot *vaak* en *neutraal* tot *nooit*. In sommige gevallen is er voor gekozen om alleen de extreme te bekijken, wanneer kiest een persoon er *nooit* voor om een pronomen te gebruiken en wanneer *altijd*?

Daarbij komt dat wanneer de gegevens worden ingedeeld naar twee waarden, ze geanalyseerd kunnen worden met een binomiaal toets. In de gevallen van de onafhankelijke variabelen geslacht en leeftijdsgroep is er voor gekozen om de gegevens inderdaad op deze manier in te delen, om zo een duidelijker beeld te krijgen. De gegevens die in de tabellen staan, geven eigenlijk een samenvattend beeld van de gegevens. Hiervoor is gekozen, omdat de resultaten dan duidelijker zichtbaar zijn en om te voorkomen dat de resultatensectie talloze losse tabellen bevat. Om toch te laten zien hoe de gegevens daadwerkelijk getoetst zijn, staat hieronder een tabel die weergeeft wat de resultaten zijn van de specifieke toets. Het gaat hier om de kruistabel met de chi-kwadraattoets op het gebruik van *u* tegen gesprekspartners van de eigen leeftijd, met als onafhankelijke variabele de leeftijdsgroep.

	Leeftijdsgroep					
	Jong		Oud		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Altijd tot vaak	2	12,5	14	87,5	16	100
Neutraal tot nooit	14	73,7	5	26,3	19	100

Tabel 1. Het gebruik van *u* tegen personen van de eigen leeftijd, aantallen en percentages.

Bovenstaande tabel laat de gegevens zien zoals ze getoetst zijn. In de laatste tabel van de bijlage staan alle χ^2 waarden van de gegevens die in de tabellen vermeld zijn, significant en niet significant,

tevens staan deze waarden in de tekst, waar ze verder belicht worden. De waarden die significant zijn, zullen dikgedrukt worden weergegeven. Belangrijk om van tevoren op te merken is dat er pas daadwerkelijk een verschil is als dit significant aangetoond is. In de tekst zullen de percentages vergeleken worden en het kan zo zijn dat er tussen deze percentages verschillen zijn, maar deze mogen pas echt zo genoemd worden wanneer ze significant zijn.

4.1 Analyse van leeftijd

De uiteenzetting van de resultaten zal geschieden aan de hand van de onafhankelijke variabelen. De eerste onafhankelijke variabele die bekeken wordt, is leeftijd. De eerste afhankelijke variabele die gemeten wordt is de keuze voor het pronomen. Hieronder is een tabel te zien met de percentages van het gebruik van *u* van de leeftijdsgroepen *jong* en *oud* ten opzichte van ouderen, jongeren en personen van de eigen leeftijd.

Spreker → aangesprokene	Jong				Oud			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ouder	18	94,7	1	5,3	19	95	1	5
Eigen leeftijd	2	12,5	14	87,5	14	73,7	5	26,3
Jonger	0	0	15	100	3	16,7	15	83,3

Tabel 2. Gebruik van *u* tegen onbekenden, aantallen en percentages per leeftijdsgroep van de participant en leeftijd van de aangesprokene.

Wat meteen opvalt is dat voor beide leeftijdsgroepen geldt dat een erg groot percentage *u* gebruikt tegen personen die ouder zijn. Het verschil tussen de groepen is hier niet van toepassing. Voor het aanspreken van personen van eigen leeftijd geldt dat er een significant verschil is tussen de leeftijdsgroepen ($\chi^2(N = 35, df = 1) = 13,102, p = 0,00$). Slechts 12,5 % van mensen uit de jonge leeftijdsgroep spreekt leeftijdsgenoten altijd tot vaak aan met *u*, waar 73,7 % van de ouderen leeftijdsgenoten altijd tot vaak met *u* aanspreekt. Voor personen die jonger zijn is een opvallend punt dat de jonge leeftijdsgroep hen nooit met *u* aanspreekt en ook ouderen spreken jongeren vrijwel nooit met *u* aan.

De pronomina *jij* en *je* vertonen vrijwel gelijke percentages. In de twee onderstaande tabellen zijn de percentages per leeftijdsgroep te zien. Voor personen die ouder zijn dan de proefpersonen geldt voor beide leeftijdsgroepen dat ze hen weinig met *jij* of *je* aanspreken.

Wat aansluit bij het gedrag dat vertoond wordt bij het pronomen *u*, is het gedrag van de pronomina *jij* en *je* bij het aanspreken van personen van de eigen leeftijd. Ook hier zijn significante verschillen

tussen de leeftijdsgroepen te zien. De jonge leeftijdsgroep spreekt leeftijdsgenoten grotendeels aan met *jij* ($\chi^2(N = 38, df = 1) = 15,200, p = 0,000$) en *je* ($\chi^2(N = 32, df = 1) = 7,200, p = 0,018$), waar de oude leeftijdsgroep dat significant minder doet.

Spreker →	Jong				Oud			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Ouder	2	12,5	14	87,5	2	10,5	17	89,5
Eigen leeftijd	16	84,2	3	15,8	4	21,1	15	78,9
Jonger	16	88,9	2	11,1	12	60	8	40

Tabel 3. Gebruik van *jij* tegen onbekenden, aantallen en percentages per leeftijdsgroep van de participant en leeftijd van de aangesprokene

Spreker →	Jong				Oud			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Ouder	2	13,3	15	86,7	1	5,3	18	94,7
Eigen leeftijd	14	77,8	4	22,2	6	33,3	12	66,7
Jonger	14	87,5	2	12,5	8	50	8	50

Tabel 4. Gebruik van *je* tegen onbekenden, aantallen en percentages per leeftijdsgroep van de participant en leeftijd van de aangesprokene

Naast de informele vormen *jij* en *je*, zijn ook de regionale informele vormen *gij* en *ge* bekeken in verhouding tot de onafhankelijke variabele leeftijd. Er is geen verschil te vinden tussen de leeftijdsgroepen, het is duidelijk dat beide leeftijdsgroepen er bijna nooit voor kiezen om *gij* of *ge* tegen onbekenden te gebruiken. Opvallend is dat vooral voor het pronomen *ge* geldt dat de jonge leeftijdsgroep het tegen ouderen nooit gebruikt en dat de oude leeftijdsgroep hetzelfde pronomen letterlijk nooit tegen leeftijdsgenoten en jongere personen gebruikt (zie tabellen 5 en 6).

Spreker →	Jong				Oud			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Ouder	0	0	15	100	1	5,3	18	94,7
Eigen leeftijd	1	6,7	15	93,3	1	5,3	18	94,7
Jonger	1	6,7	14	93,3	0	0	18	100

Tabel 5. Gebruik van *gij* tegen onbekenden, aantallen en percentages per leeftijdsgroep van de participant en leeftijd van de aangesprokene

Spreker →	Jong				Oud			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Ouder	0	0	15	100	0	0	19	100
Eigen leeftijd	1	6,3	15	93,7	0	0	19	100
Jonger	1	6,7	14	93,3	0	0	18	100

Tabel 6. Gebruik van *ge* tegen onbekenden, aantallen en percentages per leeftijdsgroep van de participant en leeftijd van de aangesprokene

Naast de keuze om zelf iemand aan te spreken met een bepaald pronomen, is ook bekeken hoe de participanten zelf wensen aangesproken te worden. In onderstaande tabel 7 zijn de percentages hiervan te zien.

Spreker →	Jong				Oud			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aanspreekvorm	N	%	N	%	N	%	N	%
U	1	6,7	14	93,3	11	63,2	8	36,8
Jij	13	72,2	5	27,8	7	29,4	12	70,6
Je	13	72,2	5	27,8	7	31,3	11	68,7
Gij	2	12,5	14	87,5	1	5,9	17	94,4
Ge	2	12,5	14	87,5	1	5,9	17	94,4

Tabel 7. Wens om aangesproken te worden met een pronomen, aantallen en percentages per leeftijdsgroep van de participant en aanspreekvorm met welke hij/zij wil worden aangesproken

Voor het pronomen *u* is te constateren dat er een significant verschil bestaat tussen de leeftijdsgroepen als het gaat om de wens om aangesproken te worden ($\chi^2(N = 34, df = 1) = 9,632, p = 0,003$). Ouderen willen duidelijk liever aangesproken worden met *u*. Andersom geldt het ook: er bestaat ook een significant verschil tussen de leeftijdsgroepen in de wens om aangesproken te worden met *jij* ($\chi^2(N = 37, df = 1) = 4,659, p = 0,049$). Hier zijn het de jongeren die significant liever aangesproken willen worden met *jij*. Wat hier wel opvallend is, is dat de significantie niet geldt voor het pronomen *je*. De percentages van de beide informele vormen liggen wel erg dicht bij elkaar, maar voor *jij* is het verschil net wel significant. Voor de regionale pronomina *gij* en *ge* geldt dat het grootste deel van beide leeftijdsgroepen zo liever niet aan wordt gesproken.

4.2 Analyse van geslacht

De tweede onafhankelijke variabele die beschouwd wordt is geslacht. In onderstaande tabel 8 zijn de percentages van het pronomen *u* te zien, berekend per geslacht. In onderstaande tabel is te zien dat voor beide geslachten geldt dat ze vrijwel nooit *u* gebruiken tegen jongere mensen en dat voor leeftijdgenoten geldt dat vrouwen vaker dan mannen *u* gebruiken, maar dat verschil is niet significant.

Spreker →	Man				Vrouw			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Eigen leeftijd	5	35,7	9	64,3	11	52,4	10	47,6
Jonger	1	7,1	13	92,9	2	11,7	17	88,3

Tabel 8. Het gebruik van *u* tegen onbekenden, aantallen en percentages per geslacht van de participant en leeftijdsgroep van de aangesprokene.

In de volgende tabel is een andere indeling van de schalen te zien dan in de vorige tabellen. Het gebruik van *u* tegen onbekende ouderen is in tabel 9 te zien met de nadruk op het *altijd* gebruiken van *u*, hiervoor is gekozen omdat het een extreme is in de schaalverdeling en op die manier veel zegt over de keuze. Te zien is dat vrouwen significant meer altijd *u* gebruiken dan mannen ($\chi^2(N = 39, df = 1) = 4,509, p = 0,048$).

Spreker →	V		M	
	Altijd			
aangesprokene	N	%	N	%
Ouder: Jij	16	64	4	28,6

Tabel 9. Het altijd gebruiken van *u* tegen onbekenden, aantallen en percentages per geslacht van de participant en leeftijd van de aangesprokene.

In tabel 10 is ook gekozen om naar een extreme te kijken, maar dan precies de andere kant op, namelijk de keuze om juist *nooit jij* of *je* te gebruiken tegen ouderen. Over zowel *jij* ($\chi^2(N = 35, df = 1) = 7,630, p = 0,010$) als *je* ($\chi^2(N = 34, df = 1) = 11,381, p = 0,001$) kan gezegd worden dat er een significant verschil is tussen de geslachten, vrouwen kiezen ervoor om *nooit jij* of *je* te gebruiken tegen oudere personen.

Spreker →	V		M	
	Nooit		Nooit	
aangesprokene	N	%	N	%
Ouder: Jij	1	7,1	11	52,4
Ouder: Je	1	7,1	13	65

Tabel 10. Het altijd gebruiken *jij* en *je* tegen onbekenden, aantallen en percentages per geslacht van de participant en leeftijd van de aangesprokene.

In tegenstelling tot wat de resultaten bij de manier van aanspreken tegen ouderen laten zien, geldt dat de geslachten geen verschillen laten zien in het aanspreken van personen van de eigen leeftijd of personen die jonger zijn, wanneer gekeken wordt naar *jij* en *je*. Uiteraard is er ook gekeken naar het gebruik van de regionale vormen *gij* en *ge*, maar ook hier zijn geen significante verschillen gevonden. Wel valt hetzelfde patroon op dat ook te zien is bij de leeftijdsgroepen, er is geen verschil tussen de twee groepen, maar het is wel overduidelijk dat *gij* en *ge* vrijwel nooit gebruikt worden.

Spreker →	Man				Vrouw			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Eigen leeftijd	7	50	7	50	13	54,2	11	45,8
Jonger	10	71,4	4	28,6	18	75	6	25

Tabel 11. Het gebruik van *jij* tegen onbekenden, aantallen en percentages per geslacht van de participant en leeftijd van de aangesprokene.

Spreker →	Man				Vrouw			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Eigen leeftijd	10	71,4	4	28,6	10	45,5	12	54,5
Jonger	10	76,9	3	23,1	12	63,2	7	36,8

Tabel 12. Het gebruik van *je* tegen onbekenden, aantallen en percentages per geslacht van de participant en leeftijd van de aangesprokene.

Ook voor de geslachten is bekeken hoe zij aangesproken willen worden, dit is te zien in onderstaande tabel 13. Uit de tabel is af te lezen dat er wel verschillen in percentages zijn tussen de geslachten wanneer het gaat om de manier waarop men aangesproken wil worden, mannen hebben percentueel gezien minder dan vrouwen de wens om aangesproken te worden met *u*, waar vrouwen juist weer minder graag met *jij* of *je* aangesproken willen worden. Geen van deze verschillen is echter significant. Over de regionale pronomina kan gezegd worden dat beide geslachten er liever niet mee aangesproken worden. Er is wel een deel van de mannen dat deze aanspreekvorm graag hoort, waar een duidelijke 100 % van de vrouwen niet zo aangesproken wenst te worden.

Spreker →	Man				Vrouw			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aanspreekvorm	N	%	N	%	N	%	N	%
U	4	28,6	10	71,4	8	40	12	60
Jij	9	64,3	5	35,7	11	47,8	12	52,2
Je	9	64,3	5	35,7	11	50	11	50
Gij	3	21,4	11	78,6	0	0	20	100
Ge	3	21,4	11	78,6	0	0	20	100

Tabel 13. Wens om aangesproken te worden met een pronomen, aantallen en percentages per geslacht van de participant en aanspreekvorm met welke hij/zij wil worden aangesproken

4.3 Analyse van regio

De laatste onafhankelijke variabele die beschouwd is met betrekking tot de keuze voor de aanspreekvorm is de regio waar men vandaan komt, of duidelijker gezegd, de grootte en mate van verstedelijking van de plaats waar men vandaan komt.

Wat ook al in de methode is uitgelegd, is dat de verdeling van de participanten over de woonplaatsen niet bepaald ideaal is. Dit heeft als gevolg dat het analyseren van de afhankelijke variabele met betrekking tot de onafhankelijke variabele *regio* problemen zou op kunnen leveren. Bij het beschouwen van de analyses is hier ook rekening mee gehouden. Net zoals in de tabellen hierboven zijn ook de gegevens in relatie tot *regio* omgezet naar percentages, dat is vooral handig in dit geval omdat een percentage een relatieve verhouding weergeeft.

Dit gezegd hebbende, kan gesteld worden dat ook wanneer gekeken wordt naar de relatieve gegevens van de onafhankelijke variabele geen significante resultaten te vinden zijn voor *regio*. Eigenlijk laten alle participanten van de verschillende woonplaatsen zien dat zij ongeveer hetzelfde denken over onbekenden aanspreken en andersom ook aangesproken willen worden door onbekenden. Zoals in het begin van de resultatensectie is gezegd, is er bij geslacht en leeftijdsgroep voor gekozen om de gegevens binomiaal in te delen, dit is gedaan nadat opgemerkt was dat dat de beste manier was om te laten zien wat de data willen zeggen over het onderzoek. Bij *regio* was dat niet mogelijk en uit de percentages van de data valt op te maken dat er geen verschillen te zien zijn die mogelijk significant zijn.

Om duidelijker te maken wat er met de variabele *regio* aan de hand is, staat hieronder tabel 13.

Woonplaats spreker →	Stad		Plaats		Dorp		Klein dorp	
Mate van aanspreken	N	%	N	%	N	%	N	%
Altijd	2	14,3	3	33,3	0	0	1	10
Vaak	6	42,9	1	33,3	1	33,3	4	40
Neutraal	0	0	0	0	1	33,3	2	20
Soms	4	28,6	1	11,1	1	33,3	0	0
Nooit	2	14,2	2	22,2	0	0	3	30

Tabel 14. Het gebruik van *je* tegen onbekenden van de eigen leeftijd, aantallen en percentages per woonplaats van de participant en mate van aanspreken van een onbekende.

De verdeling van de percentages in bovenstaande tabel is een verdeling waar niet echt veel van gezegd kan worden. Zoals te zien is, zijn er geen erg duidelijke verschillen. Dit gezien hebbend, is er geconcludeerd dat verder toetsen niet erg veel nut heeft. Er zijn dus weinig verschillen tussen de grootte van de plaatsen en hun mate van verstedelijking met betrekking tot de keuze voor het pronomen. In de mate van verstedelijking zou namelijk gezegd kunnen worden dat hoe meer verstedelijkt een plaats is, hoe kleiner het percentage *je*-gebruikers. Wanneer bijvoorbeeld gekeken

wordt naar de waarde *altijd*, zou men in dat geval kunnen stellen dat het percentage zou moeten oplopen of aflopen. Maar dat is niet het geval.

Wat wel weer opgemerkt moet worden, net als gedaan is bij *geslacht* en *leeftijdsgroep*, is dat ook bij regio een opvallend klein percentage participanten de regionale pronomina *gij* en *ge* gebruikt, ongeacht in welke woonplaats de persoon woont.

Onderstaande tabellen laten zien hoe de verdeling is van de percentages bij het aanspreken van personen van de eigen leeftijd in het geval van *gij* en *ge*.

Woonplaats spreker →	Stad		Plaats		Dorp		Klein dorp	
Mate van aanspreken								
	N	%	N	%	N	%	N	%
Altijd	0	0	1	12,5	0	0	0	0
Vaak	0	0	0	0	0	0	1	11,1
Neutraal	0	0	1	12,5	1	25	0	0
Soms	4	28,6	3	37,5	0	0	2	22,2
Nooit	10	71,4	3	37,5	3	75	6	66,7

Tabel 15. Het gebruik van *gij* tegen onbekenden van de eigen leeftijd, aantallen en percentages per woonplaats van de participant en mate van aanspreken van een onbekende.

Woonplaats spreker →	Stad		Plaats		Dorp		Klein dorp	
Mate van aanspreken								
	N	%	N	%	N	%	N	%
Altijd	0	0	1	12,5	0	0	1	0
Vaak	0	0	0	0	0	0	0	0
Neutraal	0	0	1	12,5	1	25	2	0
Soms	3	21,4	1	12,5	0	0	6	22,2
Nooit	11	78,6	5	62,5	3	75	26	77,8

Tabel 16. Het gebruik van *ge* tegen onbekenden van de eigen leeftijd, aantallen en percentages per woonplaats van de participant en mate van aanspreken van een onbekende.

Het is niet statistisch getoetst, maar de tabellen 15 en 16 geven een duidelijk beeld van het gebruik van de regionale pronomina *gij* en *ge*. Deze tabellen laten dit zien voor het aanspreken van leeftijdgenoten, maar ook voor ouderen en jongeren geldt dat het merendeel van de participanten er soms tot nooit voor kiest hen aan te spreken met *gij* of *ge*. Zoals eerder gezegd zijn er voor de variabele *regio* geen significante verschillen gevonden tussen de regio's met betrekking tot de keuze voor een bepaald pronomem.

5. Conclusie

Na het analyseren van de data is het tijd om de balans op te maken en te kijken of de resultaten matchen met de verwachtingen. Het doel van dit onderzoek was om het gebruik van pronomina tegen onbekenden te onderzoeken. De afhankelijke variabele van het onderzoek is dan ook het gebruik van het betreffende pronomen. Wanneer gesproken wordt van pronomina, kunnen deze ingedeeld worden door middel van het zogenaamde V/T systeem. V staat in dit systeem voor de formele vorm, in dit geval dus *u*. De informele vormen, in het systeem T, zijn *jij* en *je*. In dit onderzoek zijn nog meer informele vormen relevant, namelijk de regionale vormen uit het Noord-Brabantse regiolect *gij* en *ge*. Ook deze vormen zijn bekeken en geanalyseerd.

De drie onafhankelijke variabelen in dit onderzoek zijn geslacht, leeftijd en regio. De hypothesen die gesteld zijn met betrekking tot de variabelen zijn gesteld op basis van literatuur en eerder onderzoek betreffende dit onderwerp.

5.1 Conclusies met betrekking tot leeftijd

De eerste van deze variabelen die behandeld en uitgewerkt zal worden, is leeftijd. Voor leeftijd zijn vier hypothesen opgesteld. De eerste verwachting was dat personen van de oudere leeftijdsgroep ouderen en mensen van hun eigen leeftijd veelal aanspreken met V, jongeren zullen ze aanspreken met T en ze worden zelf graag aangesproken met V. Naar aanleiding van de resultaten kan geconcludeerd worden dat personen van de oudere leeftijdsgroep oudere personen en leeftijdsgenoten inderdaad grotendeels aanspreken met de V vorm, ze gebruiken dus *u* tegen hen. Voor het aanspreken van leeftijdsgenoten geldt zelfs dat dit verschil significant is ten opzichte van het *u* gebruik van jongeren ten opzichte van leeftijdsgenoten.

Het tweede deel van de hypothese stelt dat ouderen jongere personen zullen aanspreken met T, dit wordt ook duidelijk in de resultaten, het grootste deel van de ouderen laat zien dat ze dit doen. Wat betreft de wens om aan gesproken te worden met V, kan ook het laatste deel van de hypothese aangenomen worden. Tussen de leeftijdsgroepen is er een significant verschil in de wens om aangesproken te worden met *u* of *jij/je*. De oudere leeftijdsgroep wil het liefst aangesproken worden met *u* en minder graag met *jij/je*. De volledige eerste hypothese kan dus worden aangenomen.

De tweede hypothese met betrekking tot leeftijdsgroep en van dit onderzoek luidde: personen van de jongere leeftijdsgroep spreken ouderen aan met V, personen van hun eigen leeftijd en jongeren spreken ze aan met T en ze willen zelf graag aangesproken worden met T. Deze hypothese stelt eigenlijk het tegenovergestelde van de vorige. Zoals hierboven al genoemd is er een significant verschil gevonden tussen de leeftijdsgroepen wat betreft het aanspreken van leeftijdsgenoten met *u*.

Dit wil nog niet zeggen dat het ook zo is dat jongeren hun leeftijdsgenoten significant meer met *jij* en *je* aanspreken dan ouderen. Uit de resultaten blijkt dat dit verschil wel degelijk significant is. Wat betreft het aanspreken van ouderen kan gesteld worden dat het verschil met de oudere leeftijdsgroep niet significant is, maar wel dat het grote merendeel van beide leeftijdsgroepen oudere onbekenden altijd tot vaak met *u* aanspreekt. Daarbij komt ook dat de jongere leeftijdsgroep net als de oudere personen, mensen die jonger zijn grotendeels aanspreekt met *jij* en *je*. Verwacht werd dat de jongere leeftijdsgroep het liefst met de T vorm aangesproken wordt, dat is inderdaad gebleken en het verschil met de oudere leeftijdsgroep is hierin ook significant. Het is ook zo dat ze significant minder graag willen worden aangesproken met *u*. Ook de tweede hypothese, die qua verwachtingen ook aansluit bij de eerste hypothese, kan in zijn geheel aangenomen worden. De factor leeftijdsgroep komt later nog terug, wanneer de resultaten van de regionale vormen *gij* en *ge* beschouwd zullen worden.

5.2 Conclusies met betrekking tot geslacht

Nu zal gekeken gaan worden naar de variabele geslacht. Voor deze factor zijn twee hypothesen van belang, namelijk nummer drie en vier van het gehele onderzoek.

De derde hypothese van dit onderzoek was dat vrouwen meer V gebruiken tegen onbekende gesprekspartners dan mannen en dus ook dat mannen meer T gebruiken dan vrouwen. De resultaten laten op meerdere vlakken zien dat vrouwen inderdaad meer kiezen voor *u* dan mannen wanneer het gaat om het aanspreken van een oudere onbekende. Er bestaat namelijk een significant verschil tussen de geslachten wanneer gevraagd wordt of beide groepen altijd *u* zeggen tegen oudere onbekenden, een veel groter deel van de vrouwen doet dit. Daarbij, wanneer gekeken wordt naar het gebruik van *jij* en *je*, is er ook een significant verschil tussen de geslachten. Een groter deel van de mannen kiest hier namelijk voor. Deze bevindingen sluiten bij elkaar aan en laten zien dat vrouwen inderdaad oudere onbekenden formeler aanspreken. Dit is overigens alleen significant voor oudere personen, er is geen significantie gevonden in het aanspreken van leeftijdsgenoten en jongeren, maar ook hier laten vrouwen zien dat ze onbekenden formeler aanspreken. De vierde hypothese was: vrouwen wensen meer met V aangesproken te worden dan mannen. Deze hypothese kan niet aangenomen worden, er bestaat geen verschil in de geslachten.

Tot zover het aanspreekgedrag in relatie tot het geslacht, later wordt nog teruggekomen op het gedrag van de geslachten met betrekking tot regionaal pronomengebruik.

5.3 Conclusies met betrekking tot regio

Nu zal worden gekeken naar de laatste variabele, namelijk regio. De vijfde hypothese van dit onderzoek was dat inwoners van een meer verstedelijkte regio minder regionale T vormen *gij* en *ge* gebruiken tegen onbekenden dan inwoners van een minder verstedelijkte regio. Uit de resultaten blijkt dat hier weinig tot niets over te vinden valt, dit kan of wel betekenen dat het toetsen niet goed mogelijk is geweest, vanwege de grootte van de steekproef, ofwel verstedelijking speelt een rol in de uitkomst van deze analyse. Hier zal verder op ingegaan worden in de discussie, maar deze hypothese kan absoluut verworpen worden.

In relatie tot leeftijdsgroep, werd gesteld dat ouderen meer regionale T vormen gebruiken dan jongeren tegen onbekenden. Ook hier, net als bij voorgaande hypothese, zijn vrij opvallende resultaten gevonden. De hypothese kan zeker verworpen worden, daarbij wordt wel iets anders duidelijk: *gij* en *ge* worden door beide leeftijdsgroepen veel minder gebruikt dan de andere aanspreekvormen, formeel of informeel. De zevende en laatste hypothese, die betrekking heeft op geslacht, laat precies hetzelfde zien. De verwachting was dat mannen meer spreken met de regionale T vormen dan vrouwen. Dit verschil is er niet uitgekomen, er is juist uitgekomen dat beide geslachten beide regionale vormen *gij* en *ge* heel erg weinig gebruiken.

5.4 Eindconclusie.

Aan het eind van het uitwerken van al deze hypothesen en het trekken van de conclusies, kan het volgende gezegd worden: Een deel van de hypothesen is uitgekomen. Voor leeftijd geldt dat ouderen meer *u* gebruiken tegen leeftijdsgenoten en ouderen en graag aangesproken willen worden met *u*. Jongeren sluiten zich daarbij aan, want zij gaan juist de andere kant op: zij willen graag aangesproken worden met *jij/je* en ze spreken leeftijdsgenoten en jongeren met *jij* en *je* aan.

Wat betreft geslacht; vrouwen vertonen formeler aanspreekgedrag dan mannen en ze wensen ook formeler aangesproken te worden.

De variabele regio laat eigenlijk een belangrijke zaak zien: de regionale vormen *gij* en *ge* worden veel minder gebruikt dan alle andere aanspreekvormen, ongeacht de woonplaats waar de participant vandaan komt. Het geslacht en de leeftijd spelen ook helemaal geen rol.

In de volgende en laatste sectie, de discussie, zullen de conclusie verder uitgewerkt worden en zullen onverwachte uitkomsten nader beschouwd worden en zullen ze waar mogelijk verklaard worden.

6. Discussie

De discussie richt zich op het verklaren van de uitkomsten die het onderzoek laat zien. Daarnaast zal er ook gekeken worden naar eventueel vervolgonderzoek op dit gebied en welke verbeteringen daar aangebracht kunnen worden.

Aan het eind van dit onderzoek is er een aantal conclusies getrokken die van tevoren niet helemaal of helemaal niet verwacht werden. De variabele leeftijd heeft dit in ieder geval niet veroorzaakt. De eerste twee hypothesen richtten zich op het verschil in aanspreken op basis van leeftijd. Gezegd kan worden dat er hier geen verrassingen zijn, men vindt het nog steeds belangrijk om respect te tonen naar oudere mensen toe en jongeren spreekt men over het algemeen informeel aan. Ondanks dat ouders haast niet meer aangesproken worden met de formele vorm (Vermaas, 2005), betekent dat niet dat onbekende ouderen wel getutoyeerd mogen worden. Er bestaat dus nog wel degelijk een verschil in afstand en respect dat men heeft ten opzichte van een ouder persoon. Al kan hier niet worden gesproken van eenzelfde soort status als Brown and Gilman (Vermaas, 2005) bespreken, toch mag gezegd worden dat de solidariteit ten opzichte van ouderen niet toeneemt met betrekking tot de manier van aanspreken. Hiernaast is het een opvallend gegeven dat jonge mensen ook graag getutoyeerd worden door hun onbekende gesprekspartners, de participanten van de jonge leeftijdsgroep zijn maximaal 45 jaar oud. De verschuiving van de dimensies speelt hier waarschijnlijk een rol, maar er zou nog iets anders kunnen spelen. Het is waarschijnlijk dat een aantal decennia terug mensen tot deze leeftijd wel formeel zouden willen worden aangesproken door onbekenden. De dimensie status had toen een prominentere rol dan solidariteit en onbekende personen werden over het algemeen formeel aangesproken. Het zou zo kunnen zijn dat dat tegenwoordig anders is, omdat mensen het belangrijk vinden om jong te blijven. Wanneer een ouder iemand met *jij* of *je* aangesproken wordt, kan hij of zij de positieve bevestiging krijgen dat hij nog jong is en diegene voelt zich ouder als hij of zij met *u* aangesproken wordt. De bevestiging van onbekenden door het tutoyeren kan het gevoel van het 'jong voelen' van een persoon beïnvloeden. Dit gegeven zou interessant kunnen zijn om te onderzoeken in een vervolgonderzoek. Daarbij is de leeftijd van de jonge persoon wel belangrijk, de spreiding is nu vrij groot (20 tot 45 jaar oud). De grens waarop jonge mensen zich liever wat ouder willen voelen en waarop jonge mensen zich liever jonger voelen is een zaak om te onderzoeken in relatie tot tutoyeren of voutsvoyeren. Het is waarschijnlijk dat een achttienjarige graag ouder geschat wordt en een veertigjarige graag jonger. Waar ligt de grens van het 'jong willen zijn' en welke rol speelt het tutoyeren of voutsvoyeren hierin?

Wat betreft geslacht geldt dat vrouwen nog steeds formeler zijn dan mannen. Verleyen (2007) gaf al aan dat dit te maken heeft met meerdere factoren. Vrouwen zijn gevoelig voor de mening van

anderen en conformeren zich aan de standaardnorm die de maatschappij stelt, mannen lijken zich meer af te zetten en gebruiken daardoor meer dialect. Beide geslachten hebben dus hun redenen voor bepaald taalgebruik. Dit is eigenlijk niet opvallend, omdat dit voortkomt uit vrij primitieve beweegredenen: het 'stoer doen' van mannen en het beschaafde van vrouwen. Over de wens om informeel of formeel aangesproken te worden en het verschil daarin tussen de geslachten was niet veel bekend. De Munck (2009) heeft laten zien dat mannen daadwerkelijk meer met *u* worden aangesproken, maar dat zegt niet veel over de wens. De hypothese dat vrouwen meer met *u* willen worden aangesproken is dan ook afgewezen, nader onderzoek met betrekking tot dit onderwerp zou interessant kunnen zijn. De afname van het gebruik van *u* speelt hier uiteraard ook mee, klaarblijkelijk is dit iets wat aan het veranderen is, dus dan is het niet vreemd dat er geen verschillen bestaat tussen mannen en vrouwen in de wens om aangesproken te worden. Toch is het opvallend dat, ondanks de afname van het gebruik en de duidelijke verandering in het taalgedrag die dat met zich meebrengt, vrouwen stelselmatiger *u* gebruiken dan mannen. Kwalitatief onderzoek zou hier uitkomst kunnen bieden; waarom gebruiken vrouwen meer *u* dan mannen? Wat zijn hun redenen en doen zij dit bewust?

De variabele die de meeste moeilijkheden met zich mee heeft gebracht, is *regio*. Zoals eerder vermeld zou dit goed kunnen komen door het gebrek aan participanten en de spreiding van de participanten over de woonplaatsen. Voor vervolgonderzoek zou hier een betere controle op moeten zijn. Wanneer dit feit buiten beschouwing wordt gelaten, zou er iets anders aan de hand kunnen zijn. Swanenberg (2005) spreekt van een afname van dialectgebruik wat dit zou kunnen verklaren en verstedelijking van gebieden waar de regiolecten zich steeds meer richting het Standaardnederlands ontwikkelen (Hoppenbrouwers, 2002). Deze laatste is eigenlijk de beste verklaring voor de conclusie dat er tussen de woonplaatsen geen verschillen te vinden zijn. Toch is het wat kort door de bocht om te zeggen dat dat de verklaring is van de verschillen. Interessanter is het dan om te kijken naar de regionale informele pronomina *gij* en *ge*. Wat bij elke analyse is opgevallen, is dat deze erg in de minderheid zijn ten opzichte van hun standaardconcurrenten *jij* en *je*. Dit is vooral een voorbeeld van Swanenbergs stelling dat het dialect aan het verdwijnen is (2005). Daarnaast zijn het varianten die gebruikt worden door iemand die overtuigend dialect spreekt, het is een uiting van het Brabants (en het Limburgs) en het uitspreken van deze woorden wordt alleen gedaan door iemand die wil laten weten dat hij of zij dialect spreekt. Iemand die zich conformeert aan het Standaardnederlands, zal deze vormen niet gebruiken, dit heeft te maken met politieke correctheid en het signaal dat men af kan geven wanneer de dialectvormen gebruikt worden. Een groter onderzoek zou kunnen uitwijzen of de verdwijning van het dialect inderdaad ook betrekking heeft op de pronomina en hoe groot de rol van verstedelijking daadwerkelijk is hierin. Naast kwantitatief onderzoek, zou ook kwalitatief

onderzoek in de vorm van interviews met bewoners van de betreffende woonplaatsen nuttig kunnen zijn. Hoe staan zij tegenover het gebruik van dialect en wat denken zij dat de status van het dialect is in hun woonplaats? Daarentegen spreekt Swanenberg (2005) ook van een dialectrenaissance, wat wil zeggen dat dialect weer in opkomst zou zijn, omdat mensen trots zijn op waar ze vandaan komen. Dit zou in dezelfde interviews naar voren kunnen komen. Het zou interessant zijn om te kijken waar hier de grens van leeftijd ligt, dat wil zeggen: hoe oud zijn de mensen die er voor kiezen om dialect te spreken en zijn het vooral jongeren die het promoten.

Naast geslacht, leeftijd en regio zijn er nog een aantal andere variabelen die een rol spelen in de keuze van een pronomen. Vermaas heeft al gekeken naar onder andere opleiding en religie, waarvan de laatste misschien steeds minder relevant is. Opleiding is iets wat zeker interessant zou zijn naar aanleiding van het gebruik van dialect. Maar dan vooral gespecificeerd op de status van de baan die iemand heeft of de sector waarin iemand werkt. Wordt er op een bepaalde werkvloer meer of juist minder dialect gesproken en hoe komt dit?

Op het gebied van dialect en pronomina is er nog veel onderzoek te doen, bovenstaande suggesties zouden kunnen bijdragen aan het opzetten van nieuwe onderzoeken.

Bibliografie

- Aalberse, Suzanne (2004). Le pronom de politesse u est-il en voie de disparition?. Langage et société. Revue trimestrielle; 'Comment tu me parles !' Les pronoms d'adresse: langue et discours, 108, 57-74.
- Boerdam, Anne-Britt (2008). *Alstublieft, tutoyeer mij niet*. Masterscriptie Universiteit Utrecht.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2012a). Kerkelijke gezindte en kerkbezoek; vanaf 1849; 18 jaar of ouder. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 22-6-2012
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2012b). Maatschappelijk participatie; sociale contacten, kerkelijke gezindte. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 22-6-2012
- Grezel, Jan-Erik (2002) 'U of jij: wat moet je nou? Aanspreekvormen in Nederland en Vlaanderen'. In: *Onze Taal*, 10, 264-267.
- Gusing, A.B. (2011). *Terms of Address in the Netherlands*. RMA Thesis Linguistics. Universiteit van Amsterdam.
- Hoppenbrouwers, Cor (2002). *Het genus in een Brabants regiolect*. In: TABU, Bulletin voor Nederlandse Taalkunde 13 (1983), p. 1-25.
- Jansen, Sjoerd (2011). *Aanspreken en e-mailinteractie*. Masterscriptie Communicatiestudies. Universiteit Utrecht
- Janssen, Daniel, F. Jansen en G. de Pater (2008). Wel moge het U bekomen. In *Tijdschrift voor Taalbeheersing* - 30 (2008), nr. 2, 157-173
- Moernaut, René (2010). *Taalvariatie en dialect binnen het gezin*. Masterproef Nederlandse taalkunde. Universiteit Gent.
- Munck, Judith de (2009). *Wilt u tutoyeren en mag ik vousvoyeren?* Masterthesis Media en Journalistiek. Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Onze Taal (2012). <http://www.onzetaal.nl/taaladvies/advies/je-jij> Geraadpleegd: 05-07-2012.
- Schnabel, Paul (2004). Het zestiende sociaal en cultureel rapport kijkt zestien jaar vooruit. In: P. Schnabel & R. Bronneman (red.) In het zicht van de toekomst, sociaal en cultureel rapport 2004. Den Haag: SCP.
- Swanenberg, A. P. C. (2009). *Van alterande sorte. Brabants tussen dialect en standaardtaal*. Tilburg: Universiteit van Tilburg. Prisma Print.

- Taavitsainen, Irma and Andreas H. Jucker(2003). Diachronic Perspectives on Address Term Systems. Amsterdam u. Philadelphia: Benjamins 2003. VII, 441 S. (Pragmatics & Beyond New Series 107)
- Verleyen, Stijn (2007). *Zijn meisjes taalvaardiger dan jongens?* Romaneske 32ste jg., nr. 3, september 2007.
- Vermaas, J.A.M (2005). *Veranderingen in de Nederlandse aanspreekvormen van de dertiende t/m de twintigste eeuw* - Utrecht, 2005

Bijlagen

Bijlage I. Tabellen

Spreker →	Jong				Oud			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Ouder	18	94,7	1	5,3	19	95	1	5
Eigen leeftijd	2	12,5	14	87,5	14	73,7	5	26,3
Jonger	0	0	15	100	3	16,7	15	83,3

Tabel 1. Gebruik van *u* tegen onbekenden, aantallen en percentages per leeftijdsgroep van de participant en leeftijd van de aangesprokene

Spreker →	Jong				Oud			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Ouder	2	12,5	14	87,5	2	10,5	17	89,5
Eigen leeftijd	16	84,2	3	15,8	4	21,1	15	78,9
Jonger	16	88,9	2	11,1	12	60	8	40

Tabel 2. Gebruik van *jij* tegen onbekenden, aantallen en percentages per leeftijdsgroep van de participant en leeftijd van de aangesprokene

Spreker →	Jong				Oud			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Ouder	2	13,3	15	86,7	1	5,3	18	94,7
Eigen leeftijd	14	77,8	4	22,2	6	33,3	12	66,7
Jonger	14	87,5	2	12,5	8	50	8	50

Tabel 3. Gebruik van *je* tegen onbekenden, aantallen en percentages per leeftijdsgroep van de participant en leeftijd van de aangesprokene

Spreker →	Jong				Oud			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Ouder	0	0	15	100	1	5,3	18	94,7
Eigen leeftijd	1	6,7	15	93,3	1	5,3	18	94,7
Jonger	1	6,7	14	93,3	0	0	18	100

Tabel 4. Gebruik van *gij* tegen onbekenden, aantallen en percentages per leeftijdsgroep van de participant en leeftijd van de aangesprokene

Spreker →	Jong				Oud			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Ouder	0	0	15	100	0	0	19	100
Eigen leeftijd	1	6,3	15	93,7	0	0	19	100
Jonger	1	6,7	14	93,3	0	0	18	100

Tabel 5. Gebruik van *ge* tegen onbekenden, aantallen en percentages per leeftijdsgroep van de participant en leeftijd van de aangesprokene

Spreker →	Jong				Oud			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aanspreekvorm	N	%	N	%	N	%	N	%
U	1	6,7	14	93,3	11	63,2	8	36,8
Jij	13	72,2	5	27,8	7	29,4	12	70,6
Je	13	72,2	5	27,8	7	31,3	11	68,7
Gij	2	12,5	14	87,5	1	5,9	17	94,4
Ge	2	12,5	14	87,5	1	5,9	17	94,4

Tabel 6. Wens om aangesproken te worden met een pronomen, aantallen en percentages per leeftijdsgroep van de participant en aanspreekvorm met welke hij/zij wil worden aangesproken

Spreker →	Man				Vrouw			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Eigen leeftijd	5	35,7	9	64,3	11	52,4	10	47,6
Jonger	1	7,1	13	92,9	2	11,7	17	88,3

Tabel 7. Het gebruik van *u* tegen onbekenden, aantallen en percentages per geslacht van de participant en leeftijdsgroep van de aangesprokene.

Spreker →	Altijd		Altijd	
	N	%	N	%
Ouder	4	28,6	16	64

Tabel 8. Het altijd gebruiken van *u* tegen onbekenden, aantallen en percentages per geslacht van de participant en leeftijd van de aangesprokene.

Spreker →	V		M	
	Nooit		Nooit	
aangesprokene	N	%	N	%
Ouder: Jij	1	7,1	11	52,4
Ouder: Je	1	7,1	13	65

Tabel 9. Het altijd gebruiken *jij* en *je* tegen onbekenden, aantallen en percentages per geslacht van de participant en leeftijd van de aangesprokene.

Spreker →	Man				Vrouw			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Eigen leeftijd	7	50	7	50	13	54,2	11	45,8
Jonger	10	71,4	4	28,6	18	75	6	25

Tabel 10. Het gebruik van *jij* tegen onbekenden, aantallen en percentages per geslacht van de participant en leeftijd van de aangesprokene.

Spreker →	Man				Vrouw			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aangesprokene	N	%	N	%	N	%	N	%
Eigen leeftijd	10	71,4	4	28,6	10	45,5	12	54,5
Jonger	10	76,9	3	23,1	12	63,2	7	36,8

Tabel 11. Het gebruik van *je* tegen onbekenden, aantallen en percentages per geslacht van de participant en leeftijd van de aangesprokene.

Spreker →	Man				Vrouw			
	Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit		Altijd tot vaak		Neutraal tot nooit	
aanspreekvorm	N	%	N	%	N	%	N	%
U	4	28,6	10	71,4	8	40	12	60
Jij	9	64,3	5	35,7	11	47,8	12	52,2
Je	9	64,3	5	35,7	11	50	11	50
Gij	3	21,4	11	78,6	0	0	20	100
Ge	3	21,4	11	78,6	0	0	20	100

Tabel 12. Wens om aangesproken te worden met een pronomen, aantallen en percentages per geslacht van de participant en aanspreekvorm met welke hij/zij wil worden aangesproken

Woonplaats spreker →	Stad		Plaats		Dorp		Klein dorp	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Mate van aanspreken								
Altijd	2	14,3	3	33,3	0	0	1	10
Vaak	6	42,9	1	33,3	1	33,3	4	40
Neutraal	0	0	0	0	1	33,3	2	20
Soms	4	28,6	1	11,1	1	33,3	0	0
Nooit	2	14,2	2	22,2	0	0	3	30

Tabel 13. Het gebruik van *je* tegen onbekenden van de eigen leeftijd, aantallen en percentages per woonplaats van de participant en mate van aanspreken van een onbekende.

Woonplaats spreker →	Stad		Plaats		Dorp		Klein dorp	
Mate van aanspreken								
	N	%	N	%	N	%	N	%
Altijd	0	0	1	12,5	0	0	0	0
Vaak	0	0	0	0	0	0	1	11,1
Neutraal	0	0	1	12,5	1	25	0	0
Soms	4	28,6	3	37,5	0	0	2	22,2
Nooit	10	71,4	3	37,5	3	75	6	66,7

Tabel 14. Het gebruik van gij tegen onbekenden van de eigen leeftijd, aantallen en percentages per woonplaats van de participant en mate van aanspreken van een onbekende.

Woonplaats spreker →	Stad		Plaats		Dorp		Klein dorp	
Mate van aanspreken								
	N	%	N	%	N	%	N	%
Altijd	0	0	1	12,5	0	0	1	0
Vaak	0	0	0	0	0	0	0	0
Neutraal	0	0	1	12,5	1	25	2	0
Soms	3	21,4	1	12,5	0	0	6	22,2
Nooit	11	78,6	5	62,5	3	75	26	77,8

Tabel 15. Het gebruik van ge tegen onbekenden van de eigen leeftijd, aantallen en percentages per woonplaats van de participant en mate van aanspreken van een onbekende.

Onafhankelijke variabele	Aanspreekvorm	χ^2
Leeftijdsgroep (jong vs. oud)	U	
	ouder	$(\chi^2(N = 39, df = 1) = 0.33, p = 1.000)$
	Eigen leeftijd	$(\chi^2(N = 35, df = 1) = 13.102, p = 0.00)$
	Jonger	$(\chi^2(N = 33, df = 1) = 2,750, p = 0.233)$
	Wens aanspreken	$(\chi^2(N = 34, df = 1) = 9.632, p = 0.003)$
	Jij	
	Ouder	$(\chi^2(N = 35, df = 1) = 0,001, p = 1.000)$

	Eigen leeftijd	($\chi^2(N = 38, df = 1) = 15.200, p = 0.000$)
	Jonger	($\chi^2(N = 38, df = 1) = 4,088, p = 0.067$)
	Wens aanspreken	($\chi^2(N = 37, df = 1) = 4.659, p = 0.049$)
	Je	
	Ouder	($\chi^2(N = 34, df = 1) = 0.679, p = 0.571$)
	Eigen leeftijd	($\chi^2(N = 32, df = 1) = 7.200, p = 0.018$)
	Jonger	($\chi^2(N = 36, df = 1) = 0.33, p = 1.000$)
	Wens aanspreken	($\chi^2(N = 36, df = 1) = 4.050, p = 0.092$)
	Gij	
	Ouder	($\chi^2(N = 34, df = 1) = 0.016, p = 1.000$)
	Eigen leeftijd	($\chi^2(N = 35, df = 1) = 0.33, p = 1.000$)
	Jonger	($\chi^2(N = 33, df = 1) = 1.238, p = 0.455$)
	Wens aanspreken	($\chi^2(N = 34, df = 1) = 0.508, p = 0.591$)
	Je	
	Ouder	Constant
	Eigen leeftijd	($\chi^2(N = 35, df = 1) = 1.222, p = .457$)
	Jonger	($\chi^2(N = 33, df = 1) = 1.238, p = 0.455$)
	Wens aanspreken	($\chi^2(N = 34, df = 1) = 0.508, p = 0.591$)
Geslacht (man vs. Vrouw)	U	
	Ouder	($\chi^2(N = 39, df = 1) = 4.509, p = 0.048$)
	Eigen leeftijd	($\chi^2(N = 35, df = 1) = 0.940, p = 0.491$)
	Jonger	($\chi^2(N = 33, df = 1) = 0.112, p = 1.000$)
	Wens aanspreken	($\chi^2(N = 34, df = 1) = 0.471, p = 0.717$)
	Jij	
	Ouder	($\chi^2(N = 35, df = 1) = 7.630, p = 0.010$)
	Eigen leeftijd	($\chi^2(N = 38, df = 1) = 0.062, p = 0.535$)
	Jonger	($\chi^2(N = 38, df = 1) = 0.058, p = 1.000$)
	Wens aanspreken	($\chi^2(N = 37, df = 1) =$

		0.949, $p = 0.264$)
	Je	
	Ouder	$(\chi^2(N = 34, df = 1) = 11.381, p = 0.001)$
	Eigen leeftijd	$(\chi^2(N = 36, df = 1) = 2.338, p = 0.118)$
	Jonger	$(\chi^2(N = 32, df = 1) = 0.681, p = 0.467)$
	Wens aanspreken	$(\chi^2(N = 36, df = 1) = 0.707, p = 0.501)$
	Gij	
	Wens aanspreken	$(\chi^2(N = 34, df = 1) = 4.700, p = 0.061)$
	Ge	
	Wens aanspreken	$(\chi^2(N = 34, df = 1) = 4.700, p = 0.061)$
Regio (stad vs. plaats vs. dorp vs. klein dorp)	Je	
	Eigen leeftijd	$(\chi^2(N = 36, df = 12) = 13.177, p = 0.356)$
	Gij	
	Eigen leeftijd	$(\chi^2(N = 35, df = 12) = 13.471, p = 0.336)$
	Ge	
	Eigen leeftijd	$(\chi^2(N = 35, df = 9) = 9.209, p = 0.418)$

Tabel 16. De waarden van de chi-kwadraattoets, ingedeeld op onafhankelijke variabele en aanspreekvorm. Vetgedrukte waarden zijn significant.

Super- markt						Buurt- winkel					
H&M						Kruidvat					
De Bijenkorf						Parfu- merie					

7. In de volgende winkels word ik door het personeel aangesproken met u:

	<i>altijd</i>	<i>vaak</i>	<i>neutraal</i>	<i>soms</i>	<i>nooit</i>		<i>altijd</i>	<i>vaak</i>	<i>neutraal</i>	<i>soms</i>	<i>nooit</i>
Super- markt						Buurt- winkel					
H&M						Kruidvat					
De Bijenkorf						Parfu- merie					

8. In de volgende winkels word ik door het personeel aangesproken met jij/je:

	<i>altijd</i>	<i>vaak</i>	<i>neutraal</i>	<i>soms</i>	<i>nooit</i>		<i>altijd</i>	<i>vaak</i>	<i>neutraal</i>	<i>soms</i>	<i>nooit</i>
Super- markt						Buurt- winkel					
H&M						Kruidvat					
De Bijenkorf						Parfu- merie					

Aanvullingen of opmerkingen?: